

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 13 (272) ЛИПЕНЬ

2013

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

*За матеріалами
Третього Міжнародного педагогічного конгресу
„Розвиток особистості в сучасному медіа-просторі”*

№ 13 (272) липень 2013

Частина II

Засновано в лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
„Україніка наукова” (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 26 квітня 2013 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії „Педагогічні науки”:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

Редакційні вимоги

до технічного оформлення статей

Редколегія „Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2012.

Статті у „Віснику” повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13 – 14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Список використаної літератури” або після слів „Список використаної літератури і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

1. **Бочнярц А., Грабовіч А.** Кібермоббінг – виклик для сучасної освіти..... 6
2. **Samuylo M. A., Samuylo B. A., Buchak A.** Use of Modern Information Technologies in Education 16
3. **Кубанов Р. А.** Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання..... 25
4. **Мардахаев Л. В.** Информационные технологии и их влияние на образовательный процесс..... 32

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

5. **Buchak A., Samuylo M. A., Samuylo B. A.** Cartoon Heroes as Health Behaviour Models 41
6. **Gvodzik B.** Media in Perception of Children with Sensory Integration 51
7. **Kowaluk-Romanek M., Bieganowska A.** The Child in the World of Electronic Media – Opportunities and Threats, that are Two Sides of the Coin..... 57
8. **Tomme-Jukevitsa I.** Problems of the Research on the Bilingual Preschoolers' Language..... 70
9. **Tushyn'ska-Bogutska W., Bogutski J.** Using the Internet Versus Enhancing the Signs of Personality Disorganisation in the Artwork of Early-school Children..... 80
10. **Алеко О. А.** Проблема формування соціального досвіду дошкільників під впливом медіапростору..... 88
11. **Гавриш Н. В., Велика О. В., Кіндрат І. Р., Лащонава І. А.** Про результати підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи за темою „Формування світогляду дошкільників засобами художнього слова в інтегрованому освітньому просторі дошкільного навчального закладу”..... 94
12. **Гавриш Н. В., Клокова Г. А.** Вплив мультфільмів на формування моральної свідомості дітей..... 103
13. **Колеснік Є. І.** Формування особистісних якостей громадянина-патріота та основні його принципи..... 111
14. **Комарова И. А.** Теоретико-методические подходы к разработке модели поликультурного воспитания дошкольников..... 120

15.	Крюкова О. І. Психолого-педагогічні характеристики художнього сприймання дітьми музики в умовах сучасного медіопростору.....	128
16.	Кузьо О. Г. Вплив інформаційного простору на розвиток дитини дошкільного віку: погляд батьків.....	138
17.	Лопатіна Г. О. Вивчення особливостей діалогічного мовлення молодших дошкільників у білінгвальному середовищі.....	143
18.	Михеева Е. И. Игра как средство гармонизации отношения ребенка-дошкольника к себе и к миру.....	152
19.	Порядченко Л. І. Особливості навчання дітей 5 – 6-річного віку опису.....	159
20.	Резнік Н. В., Ткачова О. О. Мас-медіа технології у вивченні іноземної мови.....	169
21.	Федічева Н. В., Щаблева А. М. Негативний вплив мультфільмів на свідомість дітей.....	175
22.	Чепіга І. В. Шкільні об'єднання за інтересами як соціально-педагогічне середовище громадянської соціалізації старших підлітків.....	183
23.	Ярита І. І. Використання здоров'язберігаючих технологій в умовах ДНЗ.....	189

ІННОВАЦІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

24.	Бєлих О. С. Ціннісно-потребнісна сфера як фактор духовного формування студентської молоді.....	198
25.	Гринько В. О. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання методу проектів.....	205
26.	Кокнова Т. А. Сучасний досвід формування професійних якостей в майбутніх перекладачів.....	210
27.	Рашидов С. Ф. Ціннісна свідомість сучасного студентства та проблеми її виховання.....	217

ОСВІТА ПЕДАГОГА

28.	Бондаренко Т. М. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів.....	224
29.	Желанова В. В. Використання відеозасобів у технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів.....	231
30.	Карпинская Н. В. Аксиологическая основа формирования ноосферного компонента личности будущего учителя начальной школы.....	242

31. Луценко І. В. Формування дослідницької культури майбутніх учителів як психолого-педагогічна проблема.....	249
32. Мазурік О. О. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови до взаємодії з учнями початкових класів.....	255
33. Марініч Н. В., Козирєва О. А., Шварцкопф Е. Ю., Платоненко А. І. Вивчення основ соціальної педагогіки як модель формування гуманістичної спрямованості особистості майбутнього педагога.....	260
34. Фуклєва Г. О., Мільченко О. С. Вирішення внутрішніх протиріч як передумова до подальшого професійного та особистісного розвитку вчителів іноземної мови у закладах післядипломної освіти.....	270
35. Чепіга В. Т., Чугай С. М. Українська духовна музика як історико-культурний та виховний феномен.....	276
36. Ясько О. М. Застосування ресурсу Інтернет для розвитку комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов.	283
Відомості про авторів.....	288

О. І. Крюкова

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ХУДОЖНЬОГО СПРИЙМАННЯ ДІТЬМИ МУЗИКИ В УМОВАХ
СУЧАСНОГО МЕДІОПРОСТОРУ**

Згідно з філософськими, музикознавчими й психолого-педагогічними поглядами розвиток особистості дитини засобами музики передбачає вивчення індивідуальних особливостей дітей, характеру їх виявлень до сприйняття оточуючої дійсності в процесі музичного виховання й організації музичної діяльності дітей. Вважаючи, що в умовах сучасного медіопростору сприймання дітьми музичного мистецтва має неорганізований хаотичний характер, педагогічно доцільним є проаналізувати основні типи художнього сприймання дітьми музики, що спрямує організацію музичної діяльності дітей до впровадження сучасних інтерактивних технологій, а також забезпечить природній зв'язок внутрішнього світу дитини з високохудожніми зразками музичного педагогічного репертуару. Проблема сприймання музики дітьми достатньо обґрунтована у наукових дослідженнях, які виділені нами у наведеній бібліографії. Метою даної статті є впровадження психолого-педагогічних та музикознавчих підходів до аналізу художнього сприймання дітьми музики в межах освітнього інформаційного простору.

Для аналізу художньо-естетичного сприймання дітьми музики необхідно розглянути його змістовне й процесуальне підґрунтя. У зв'язку з цим доцільно виділити як структурні основи художньо-естетичного сприймання дітьми музики дві галузі свідомості – світоглядну та мотиваційну. Світоглядна основа художньо-естетичного сприймання обумовлює його змістовно-смісловий компонент. Ураховуючи, що світогляд дітей формується на основі досвіду дошкільного дитинства, ми виділили такі складові світоглядної основи художнього сприймання дітьми музики: музичні образи природи, фантастичного світу, людини, суспільства. Змістовно-смісловий компонент у цій структурі зумовлює розуміння змісту й смислу художніх образів, забезпечує інтеріоризацію ціннісного смислу музичних образів залежно від вікових особливостей дітей, збагачує дитину вишуканістю й шляхетністю емоційної палітри художніх образів. Мотиваційна основа художньо-естетичного сприймання являє собою його організаційно-діяльнісну, процесуальну характеристику й обумовлює виявлення індивідуальних особливостей дітей в основних видах їхньої діяльності – навчанні, спілкуванні, грі. З метою вивчення мотиваційної основи художньо-естетичного сприйняття дітьми музики ми виділили емоційно-когнітивний, комунікативно-

рефлексивний та організаційно-поведінковий його компоненти, які актуалізують домінування художніх образів музичного мистецтва в основних видах діяльності дітей – навчанні, спілкуванні, грі й забезпечують процес присутності музичних образів у життєдіяльності дітей.

Аналіз впливу музичного мистецтва на формування внутрішнього світу дітей у процесі сприйняття музики зумовило вивчення трьох складників цього процесу: 1) усвідомлення дітьми художності музичних творів у процесі їх сприйняття; 2) розвиток у дітей художньо-естетичної цілісності сприйняття музичних творів, які відображають дійсність; 3) самоорганізація пізнавальної, комунікативної та ігрової діяльності дітей у процесі сприйняття музики. Для надання психолого-педагогічної характеристики основним типам сприймання музики дітьми, ми звернулися до визначених О. Рудницькою таких критеріїв: загальна музично-естетична ерудиція й художньо-естетичний досвід сприйняття музичних творів; музичний тезаурус (активний фонд спеціальних знань); вибірковість у характері оцінювання музичних творів; творча активність дітей у процесі сприйняття музики; частота спілкування дітей з музичними творами; прагнення дітей до самостійної музично-художньої діяльності.

Для аналізу особливостей художнього сприймання дітьми художніх творів, творчої активності дітей і ступеня сформованості світоглядних й мотиваційних характеристик свідомості ми використовували такі музичні твори, художня образність яких відповідає конкретним вимогам розробленої нами методики, а саме, художні образи і інтонаційно-логічні комплекси обраних нами музичних творів мали відповідати смисловими елементами виділених нами показників сформованості у дітей здібностей сприймати художні характеристики музичних творів. Так, ми використовували ті музичні твори, у яких інтонаційно-логічні комплекси мали яскраво виражений зображальний характер, а семантика музичних засобів давала імпульс до сприйняття дітьми музичних образів природи, людини й фантастичних явищ. Таке інтонаційно-логічне й семантичне навантаження цих творів створювало умови для споглядання художньої значущості творів у відображенні явищ навколишньої дійсності й формування світоглядних основ свідомості молодших школярів. З метою аналізу мотиваційної основи художньо-естетичного сприйняття музики й конкретизації пізнавального, комунікативного та ігрового потенціалів свідомості дитини, у використаних творах було визначено відповідну цьому потенціалу спрямованість художніх образів і семантичних значень. Визначені змістовно-смислові та організаційно-діяльнісні компоненти свідомості, які спрямовані на процес об'єктивного впливу музичних образів, є адекватні тому змісту художньо-інтонаційних характеристик природи музичного мистецтва, який зумовлює активізацію діяльності школярів, та особистісно значному аспекту музичних образів. У процесі сприйняття

музики діти роблять свій вибір, тобто виявляють для себе ціннісні аспекти музичних образів. Так розкривається об'єктивна можливість інтеріоризації, привласнення художніх потенціалів музичних образів.

Для аналізу характеру сприймання художності музичних творів ми використали три музичні твори оптимістичного, рухливого характеру, і три – сумного, повільного характеру. Музична образність цих творів спрямована на відображення природи, людини і фантастичного світу. Різний характер цих творів та однакова змістовна спрямованість зумовили диференціацію емоційного сприйняття при однаковому змісті. Визначаючи характер сприймання рухливих, життєрадісних творів, ми запропонували дітям для сприйняття такі твори: 1. В. Косенко, „За метеликом”; 2. М. Сіманський, „Пустун” і 3. С. Майкапар „Маленька казочка”. Для визначення особливостей оцінювання творів сумного, повільного характеру дітям були запропоновані такі твори: 1. П. Чайковський, „Осінь пісенька”; 2. О. Гречанинов, „Скарга”; і 3. Г. Фрід, „Осінь казка”. Ураховуючи, що в дітей переважають візуальні картини сприйняття дійсності, а звукові зустрічаються рідко, ми, спираючись на зображальні характеристики музичного мистецтва, ставили завдання спрямувати сприйняття дітей на виразно-інтонаційну природу музики, а зображальний компонент сприйняття закріпити виключно на рівні початкового етапу й дати йому подальший розвиток як виразальної основи музичного образу.

Для аналізу характеру сприймання дітьми музичних творів доцільно виділити дві частини. У першій частині ми запропонували твори веселого, рухливого характеру. Слухання музики передувало підготовчий етап, у процесі якого увага дітей була спрямована на те, що всі енергійні, рухливі, твори мають програмовий характер. З цією метою було проведено колективний аналіз назви кожного твору, засобів музичної виразності й відповідності художнього образу засобам музичної виразності та назві твору. Дітям була також дана установка: слухаючи музичний твір „За метеликом”, спробувати зосередитися на сприйнятті й інших образів природи, щоб проникнутися образами і красою природи. Слухаючи твір „Пустун”, дитяче сприйняття було спрямовано у сферу людських стосунків, а у творі „Казочка” пропонувалося почути таємні, фантастичні події, порівняти їх з реальними подіями, і знайти незвичні явища в житті. Ураховуючи обмежений лексичний словник дітей, ми запропонували список слів-орієнтирів для аналізу кожного твору. Слова-орієнтири мали по 4 визначення логічного, емоційного й рефлексивного смислів. Після прослуховування кожного твору дітям було запропоновано описати свої враження. Діти дошкільного віку та першокласники описували свої враження усно, а школярі другого й третього класів – письмово. Перед дітьми було поставлено завдання: слухаючи твір, заглибитися у свій внутрішній світ, свої почуття й думки та описати їх.

Аналізуючи описи дітьми своїх настроїв, почуттів, думок, викликаних музикою, і здатність дітей за допомогою музики дати оцінку навколишній дійсності, актуалізувати наявні в досвіді ставлення до природи, людини, її почуттів, а також до казкових явищ, ми розділили їх на чотири групи. Діти, які були віднесені до першої групи, описали свої враження, отримані як у процесі сприйняття музики, так і конкретно уявляючи ті життєві враження, які актуалізувалися в процесі сприйняття музики. Діти легко могли зіставити свої емоції з характером музичного твору. Так, Катя О. з першого класу, слухаючи твір В. Косенка „За метеликом”, сказала: „Я відчуваю, що метелику дуже весело, він хоче летіти до сонечка, і мені стає весело, коли я пригадую літо і метеликів”. А Костя П. з другого класу, слухаючи твір М. Сіманського „Пустун”, написав, що цей Пустун – він сам, тому що „відчуває, як хлопчику хочеться пустувати, а мені теж хочеться пустувати й бути веселим”. За висловлюваннями дітей видно, що в характері сприймання дітьми музичних творів і навколишньої дійсності переважають елементи рефлексії. При цьому діти велику увагу приділяли назві твору й у характеристиках художніх образів і своїх вражень апелювали до назви творів. Особливості сприйняття художнього образу пов'язували в основному зі своїм життєвим досвідом і в особливостях засобів музичної виразності, знаходячи зображальні елементи, проводили зіставлення з життєвим першоджерелом. Така операція супроводжувалася емоційною реакцією. У двох хлопчиків виникли труднощі в оцінці власного сприйняття. Вони, зосередившись на своїх враженнях, вони намагалися схарактеризувати свій стан словами: „Відчуваю в собі легкість”, а також „Мої ноги самі стрибають”.

Висловлення дітей змішаного характеру – емоційного й раціонального – ми віднесли до другої групи. Ці висловлювання мали певну спрямованість на оцінку музичного твору. Однак діти сприймали музику фрагментарно, в основному уявляли її як ілюстрацію до життєвих подій та оцінювали в основному життєві події. При такому характері сприймання діти часто виражали мімікою й рухом своє сприйняття музичних творів. Художня значущість музичних образів мала для дітей інтерес: вони просили послухати ще раз ці твори. Наведені факти свідчать, що при змішаному характері сприймання музичних творів діти сприймають музику на рівні своїх життєвих подій, виділяючи в музичному мистецтві його художньо-естетичний потенціал і естетичний смисл. Можна припустити, що при такому характері сприйманні музичних творів діти починають усвідомлювати цінність музичного мистецтва та його спрямованість у сферу їхньої життєдіяльності. Емоційні реакції дітей при змішаному характері сприймання виявлялися в початковій стадії сприйняття. Діти реагували на характер твору рухами рук, тіла, мімікою обличчя, жестами. Однак яскравий вияв емоцій був відзначений у дев'яти школярів (четверо з першого класу, троє – з другого, двоє – з третього). Аналізу діти піддавали в основному

зображальні елементи творів. Такий характер розумової діяльності можна було знайти після запропонованих нами питань: „Чому п'єсу названо „За метеликом” або „Пустун”?” „Як би ти назвав цю п'єсу „?” „Чому”?” „ Чи бажаєш ти зловити метелика”?” „Який характер у хлопчика-пустуна”?” тощо.

Суттєвою особливістю змішаного характеру сприймання музики є зв'язок емоційного й раціонального підходів до сприйняття музики. Емоційні реакції дітей при цьому завжди були первинними. Однак про наявність яскраво вираженої емоційності свідчив той факт, що емоційні коментарі постійно супроводжували логічний аналіз. Так, аналізуючи мелодію п'єси „Пустун”, Марійка Н. написала: „Мелодія виділяється, вона яскрава, але вона відчувається не так, як мелодія, тому що негарна”. Ця група дітей виявила інтерес до пізнання музики: до засобів музичної виразності; їх зв'язку, виразності інтонацій; залежності характеру твору від його структури. При цьому діти недостатньо чітко сприймали розвиток музичних образів і не змогли оцінювати зміни в характері музичних образів. До третьої групи ми віднесли висловлювання школярів емоційного характеру. Діти виявили емоції до характеру музичних образів, визначаючи їх словами: „веселий”, „швидкий”, „смішний”, „легкий”, „завзятий”, „задерикуватий” та ін. Висловлювання часто складалися зі слів-визначень. Кожне визначення обов'язково супроводжувалося відповідною мімікою, жестами, рухами рук, тіла, та пританцюванням. Яскравий емоційний відгук викликали в дітей зображальні елементи музичного мовлення, які діти сприймали з підвищеною зацікавленістю, „узнаючи” той або інший музичний персонаж, або його дію. Слід зазначити таке явище, що „радість впізнавання” музичних персонажів значно заважала школярам проїнятися художнім смислом музичного розвитку, сприймати виразність музичних образів, їхній характер розвитку.

У вісьмох школярів (п'ятеро з першого класу, троє – з другого) така реакція мала неконтрольований характер. Після запропонованих питань, спрямованих на аналіз творів, „радість впізнавання” супроводжувала й повторне прослуховування творів і продовжувала доповнюватися відповідними рухами, жестами й мімікою. Інші діти, аналізуючи твір, визначали лише емоційні характеристики творів: „Музика весела, метелик маленький, швидко махає крилами. Сміється. У нього немає турбот. Він сміється сонечку”, – написав Сергійко В. з третього класу. Відмітною ознакою емоційного характеру сприймання творів є фрагментарність сприйняття. Так, діти виражали емоційне ставлення винятково до окремих фрагментів творів і при слуханні зазначили, що саме той або інший фрагмент їм подобався. „Тут музика гарна”, „У цьому місці музика весела” – це типові визначення фрагментарного сприйняття. Наступною особливістю емоційної оцінки є її нестійкість. Виявивши „радість впізнавання” музичного персонажа, діти при повторному прослуховуванні, після запропонованих питань для

аналізу твору втратили інтерес до музичних образів, лише повторили, але вже пасивно, початкові враження. Не дивлячись на те, що ця група дітей була найчисленнішою, вона не була однорідною. У ній диференціація мала найбільш яскраве виявлення. Кожна дитина по-різному виражала свої емоції, і немає можливості описати всі індивідуальні градації емоційного ставлення й емоційної оцінки музичних творів дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку.

До четвертої групи ми віднесли дітей, які, описуючи свої враження про прослухану музику й виражені за допомогою художніх образів життєві явища, намагалися знайти зв'язки між художніми образами та дійсністю („наївний реалізм”), часто вживали слова: „я думаю”, „я розумію”. У їхніх описах зустрічаються позитивні або негативні коментарі прослуханої музики чи життєвих подій, пов'язаних з характеристикою людини. Наприклад, Сашко К. з другого класу, прослухавши твір „За метеликом” В. Косенка, розповів про колекцію метеликів, яку він допомагав збирати своїй старшій сестрі. Наталка А. з третього класу, після прослуховування твору С. Майкапара „Маленька казка”, описала свої дитячі спогади про інсценування казок у дитячому садку. Діти, яких ми віднесли до четвертої групи, при сприйманні музичних творів продемонстрували раціональний підхід. У їхніх висловлюваннях були відсутні звернення до почуттів, які повинні були б виникнути в процесі слухання. При цьому слід відзначити, що під час підготовчого етапу при колективному аналізові велика увага зверталася на емоційний бік художніх образів. Особливості раціонального підходу виявилися при сприйнятті окремих елементів музичних творів. Діти виділяли при цьому смисл назви твору, а також фіксували зображення окремих інтонаційно-логічних комплексів. Діти не змогли виділити цілісність музичного розвитку й загальний характер твору й, продемонструвавши наївність мислення, намагалися пояснити назву творів окремими зображальними елементами. Емоційний або раціональний характер оцінювання музичних творів не сприяв виділенню дітьми суб'єктивної, особистої значущості художньо-естетичного смислу музичних творів. Діти у кращому випадку, визначивши загальний емоційний або раціональний характер музичних творів, не відчували себе суб'єктом музично-художнього сприйняття.

У другій частині нашого дослідження дітям були запропоновані для слухання три музичних твори повільного, сумного характеру: П. Чайковського „Осінь пісенька”, О. Гречанінова „Скарга”, Г. Фріда „Осінь казка”. Перед проведенням експерименту увагу дітей було зосереджено на характері й назві твору. При колективному аналізові особливостей художніх образів і засобів музичної виразності діти самі вказували на протилежний характер цих творів тим творам, які вони слухали в першій частині нашого дослідження й на однакову спрямованість їхніх художніх образів – сфера природи, сфера людини, її почуттів, настроїв і сфера казкових явищ. Відповідно до першої частини

дослідження ми розділили висловлювання дітей на чотири групи. Слід зазначити, що сумна музика викликає більш сильні рефлексивні враження в дітей першого класу. Так, Настя І. сказала, що відчуває, як плачуть дерева, небо й повітря, тому що прийшла осінь. „Я відчуваю, як зітхає сумно природа, і мені сумно”. А слухаючи твір Г. Фріда „Осінь казка”, Марійка К. сказала, що уявляє себе в цьому страшному лісі і вона шкодує за маленькими звірками. Третьюокласники описали свої враження дуже стисло: „Мені сумно, тому що осінь” (Сашко М., Сергійко К.).

Отже, аналіз результатів першого етапу нашої роботи дав підставу зробити такі висновки: характер сприймання музики дітьми залежить від тих життєвих вражень, які мали місце в їх життєвому досвіді. При сприйнятті музики в дітей в основному переважають зображальні зорові картини. На якість сприймання музичних творів мала вплив попередня установка й слова-орієнтири. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку ще не володіють самостійними навичками сприймання музичних творів. Вивчаючи характер сприймання дітьми музичних творів, ми виділили групу дітей, які продемонстрували здатність оцінювати свої емоції, уявлення, думки, які виникають у процесі сприйняття того чи іншого твору. Цю здатність ми розглянули як вияв рефлексивного характеру сприймання, який є визначальним для формування особистісних якостей дошкільників і молодших школярів.

На нашу думку, рефлексивний характер сприймання музичних творів для дітей був найскладнішим. Слухаючи музичні твори, діти відчували їх суб'єктивний смисл і сприймали особистісну значущість кожного твору. Цей характер сприймання музичних творів спрямовано безпосередньо у сферу власної свідомості. У сфері художньої діяльності він дозволяє розгорнути особистісно-сміслову художню комунікацію. Тому саме цей характер сприймання є визначальним для формування системи особистісних цінностей дитини. Змішаний характер сприймання містить емоційний і раціональний компоненти художньої діяльності, що має суттєве значення для реалізації цієї діяльності у сфері музичного сприйняття і формування особистісних якостей дошкільників і молодших школярів в умовах освітнього медіопростору. Емоційний або раціональний характер сприймання музики містить по одному компоненту художньої діяльності. Така ситуація значно обмежує процес художньої комунікації й формує обмежений характер сприйняття музичних творів. Таким чином, характеристика художньої діяльності дошкільників і молодших школярів є важливим показником формування їхніх особистісних якостей. У результаті проведеного дослідження визначені основні групи дітей, які виявили рефлексивний, змішаний, емоційний і раціональний характер сприймання музичних творів у межах освітнього медіопростору.

Список використаної літератури

1. **Берхин Н. Б.** Роль сопереживания в восприятии и создании художественных произведений / Н. Б. Берхин // *Вопр. психологии.* – 1988 – № 4. – С. 155 – 160. 2. **Дорошенко Т. В.** Розвиток у молодших школярів навичок музичного сприймання / Т. В. Дорошенко // *Мистецтво та освіта.* – 1996. – № 1. – С. 13 – 17. 3. **Дорошенко Т. В.** Вчити дітей чути музику / Т. В. Дорошенко // *Початкова школа* – 1998. – № 12. – С. 22 – 24. 4. **Дорошенко Т. В.** Методи навчання сприйняття музики / Т. В. Дорошенко // *Початкова школа.* – 1999. – № 5. – С. 18 – 20. 5. **Кечхуашвили Г. Н.** К характеристике наглядных образов при восприятии музыки / Г. Н. Кечхуашвили // *Вопросы психологии.* – 1957. – № 1. – С. 116 – 124. 6. **Кечхуашвили Г. Н.** К проблеме психологии восприятия музыки / Г. Н. Кечхуашвили // *Вопросы музыкознания : сб. статей / [отв. ред. Ю. Б. Келдыш].* – Вып. 3. – М. : Музгиз, 1960. – С. 302 – 323. 7. **Колесніков С. А.** Розвиток розуміння музичної мови у молодших школярів як одна з важливих проблем музичного виховання / С. А. Колесніков // *Шляхи поліпшення підготовки вчителів початкових класів до роботи в національній школі : тези доп. міжвуз. наук практ. конф.* – Дрогобич, 1992. – С. 178 – 179. 8. **Костюк О. Г.** Сприймання музики і художня культура слухача / О. Г. Костюк. – К. : Наукова думка, 1965. – 123 с. 9. **Костюк Г. С.** Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Радянська школа, 1989. – 608 с. 10. **Крупник Е. П.** Психологические механизмы воздействия искусства на личность / Е. П. Крупник // *Психологический журнал.* – 1988. – Т. 9. – № 4. – С. 89 – 99. 11. **Крупник Е. П.** Психологические проблемы воспитательного воздействия искусства / Е. П. Крупник // *Вопросы психологии.* – 1989. – № 4. – С. 102 – 109. 12. **Крупник Е. П.** Экспериментальное изучение взаимосвязей художественного и общего развития личности / Е. П. Крупник // *Психологический журнал.* – 1991. – № 1. – С. 108 – 117. 13. **Назайкинский Е. В.** О психологии музыкального восприятия / Е. В. Назайкинский. – М. : Музыка, 1972. – 383 с. 14. **Петрушин В. И.** Музыкальное восприятие как средство изучения личности школьника / В. И. Петрушин // *Вопросы психологии.* – 1986. – № 1. – С. 157 – 164. 15. **Ростовський О. Я.** Педагогіка музичного сприймання : навч. посіб. / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с. 16. **Рудницька О. П.** Формування музичного сприймання в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя / О. П. Рудницька : дис. ... д-ра пед. наук. – К., 1994. – 431 с. 17. **Слободчиков В. И.** Психологические проблемы становления внутреннего мира человека / В. И. Слободчиков // *Вопросы психологии.* – 1986. – № 6. – С. 14 – 22. 18. **Собкин В. С.** Художественное образование и эстетическое воспитание / В. С. Собкин, В. А. Левин // *Вопросы психологии.* – 1989. – № 1. – С. 24 – 31. 19. **Старчеус М.** К проблеме типологии музыкального восприятия / М. Старчеус // *Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования.* – К. : Україна, 1986. – С. 29 – 44. 20. **Тарасов Г. С.** О психологии искусства / Г. С. Тарасов // *Вопросы*

психологии. – 1992. – № 1 – 2. – С. 105 – 111. **21. Усов Ю.** Виртуальное мышление школьников в приобщении к различным видам искусства / Ю. Усов // Искусство в школе. – 2000. – № 6. – С. 3 – 6. **22. Якобсон П. М.** Психология художественного восприятия / П. М. Якобсон. – М. : Искусство, 1964. – 86 с.

Крюкова О. І. Психолого-педагогічні характеристики художнього сприймання дітьми музики в умовах сучасного медіопростору

У статті проаналізовано чотири типи художнього сприймання дітьми музичного мистецтва в умовах освітнього медіопростору. Показано значущість педагогічної організації процесу сприймання дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку художніх образів різних музичних творів. На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної та музикознавчої літератури впроваджено розроблену автором діагностику сприймання дітьми музики. Враховуючи, що внутрішній світ особистості розвивається засобами музичного мистецтва виключно завдяки залученню механізмів розуміння мови мистецтва, впроваджена нами діагностика базується на використанні інтонаційної природи музики. В результаті визначені такі типи сприймання дітьми музики: 1. Емоційний; 2. Раціональний; 3. Змішаний; 4. Рефлексивний. Матеріал статті являє собою узагальнення автором власного педагогічного досвіду у якості музичного керівника дитячого садку, вчителя музики початкової школи, викладача музичної школи, та аналізу педагогічної практики студентів.

Ключові слова: медіопростір, сприймання музики, музичний твір, художній образ, емоційність, раціональність, рефлексивність, молодші школярі, дошкільники.

Крюкова А. И. Психолого-педагогические характеристики художественного восприятия детьми музыки в условиях современного медиопространства

В статье проанализированы четыре типа художественного восприятия детьми музыкального искусства в условиях образовательного медиопространства. Показано значение педагогической организации процесса восприятия детьми дошкольного и младшего школьного возраста художественных образов различных музыкальных произведений. На основе проведенного анализа психолого-педагогической и музыковедческой литературы использована разработанная автором диагностика восприятия детьми музыки. Учитывая тот факт, что внутренний мир личности развивается исключительно средствами музыкального искусства, использованная нами диагностика основывается на учете интонационной природы музыки. В результате определены такие типы восприятия музыки: 1. Эмоциональный; 2. Рациональный; 3. Смешанный; 4. Рефлексивный.

Материал статьи представляет собой обобщение автором собственного педагогического опыта в качестве музыкального руководителя детского сада, учителя музыки начальной школы, и анализа педагогической практики студентов.

Ключевые слова: медиопространство, восприятие музыки, музыкальное сочинение, художественный образ, эмоциональность, рациональность, рефлексивность, младшие школьники, дошкольники.

Kryukova A. I. Psychological and Pedagogical Characteristics of Artistic Perception of Music by Children in Conditions of the Contemporary Information Space

The author analyses an us sue of musical development of children and substantiates the necessity his improvement on the principles of the new pedagogical approach. The research is devoted to the analysis of the four types of artistic perception of musical art by children in condition of the educational information space. The author considers that significance of pedagogical organization relative process of perception by children under school age and youngest school age of artistic images, there are in different musical compositions, is determinant. On the basis of analysis of the psychological, pedagogical and musicological literature the author is attempting to make use of diagnostics of perception of music by children. Taking into account the fact, what inner life of the personality developed exceptionally by means of musical art, the diagnostics, that author put into practice, is founded on the calculation of intonational nature of music. The result of the scientific investigation is following. There are such types of perception of music by children: 1. Emotional; 2. Rational; 3. Mixed; 4. Reflex. The material of this article is an generalization by author of the personal pedagogical experience in the capacity as a musical instructor in kindergarten, a singing-master in primary school, and methodologist of the pedagogical practice of the students.

Key words: information space, perception of music, musical composition, artistic image, emotional, rational, reflex, children of under school age, children of youngest school age.

Стаття надійшла до редакції: 01.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

